

ERFGOED Gesloopte Soester Petrus en Pauluskerk duikt op in boek over Theo Molkenboer

Een ambitieuze pastoor en z'n kerk die als de Maria Maggiore moest zijn

Een nieuw boek over kerkarchitect Theo Molkenboer is een mooie smoes om wat foto's van stal te halen van bruut gesloopt erfgoed in Soest. Van de Petrus en Pauluskerk in dit geval. De Petrus en Pauluskerk gesloopt? Hij staat er toch nog? Zeker, maar wat er nu staat is een moderne kerkzaal achter een oude voorgevel. Van het pronkstuk van Molkenboer resten slechts de gevel, de toren en de herinnering. En de foto's dus.

Soest ■ Het was halverwege de negentiende eeuw. Katholiek Soest moest het doen met een klein parochiekerkje en dat moest anders. Aan pastoor Wilhelmus Steenhoff de eer dat te gaan regelen. 'Steenhoffs voorganger Gerardus van Grieken had zozeer opgezien tegen alle besognes rond de bouw van een nieuwe kerk dat hij geen initiatieven in die had ontplooid toen hij in 1851 met emeritaat ging en kort daarna overleed', begint Bertus Bakker het hoofdstuk over Soest in zijn recent verschenen boek 'Zuilen zonder last', over leven en werken van architect Theo Molkenboer (1796-1863). 'Steenhoff was uit ander hout gesneden', voegt hij er aan toe. Niet verwonderlijk dan ook dat Steenhoff een van de belangrijkste straten in Soest naar zich vernoemd en pastoor Van Grieken in de anonimiteit is verdwenen.

Bouwpastoor Steenhoff was ambitieus. Een simpele kerk was niet goed genoeg, het moest iets bijzonders worden. Hij was geschoold in Rome, had al die prachtige oude kerken daar bezocht en hij wilde eigenlijk ook wel zo'n kerk. Of in ieder geval iets dat in de buurt van dergelijke pracht en praal zou komen. En aan kerkarchitect Molkenboer de eer om die droom te realiseren. Bertus Bakker heeft mooie anekdotes over de Soester plannen opgediept uit de archieven, zo blijkt uit zijn boek.

'Uit een brief van Molkenboer aan Steenhoff blijkt dat de pastoor hem had gevraagd schetsen te maken in de manier als de Maria Maggiore', schrijft Bakker in het aan Soest gewijde hoofdstuk.

Molkenboer had slecht nieuws voor de pastoor: 'Het plan der genoemde kerk is te grootsch en te verheven om het op zodanige verkleinde schaal over te brengen, daar het middenschip op de kolommen rust moet men noodwendig veel zwaarder bouwen dan bij een gewone kerk. Het zoude mij niet verwonderen dat de Maria Maggiore veel meer als een miljoen gulden gekost heeft', zo antwoordde de architect aan de pastoor. Voor de duidelijkheid: Molkenboer stond erom bekend vrij goedkope kerken te kunnen bouwen, vooral ook doordat hij de muren erg licht maakte zodat de zuilen weinig gewicht hoefden te dragen en van hout gemaakt konden worden.

Flink verfraaien

Lang verhaal kort: er verrees dus geen kleine Maria Maggiore in Soest. Maar de kerk die er wel kwam mocht er ook zijn. Hij was met een bouwsom van zo'n 50.000 gulden (inclusief pastorie) dan ook wel een stuk duurder dan oorspronkelijk gedacht, al viel de aanbesteding vervolgens weer gunstig uit. De Utrechtse aannemer Van Berkum wilde het voor 47.300 gulden doen. Die meevaller werd meteen weer uitgegeven, want architect Molkenboer zag zijn kans schoon om de voorgevel flink te verfraaien met Bentheimersteen. Daar had bouwpastoor Steenhoff

Pastoor Steenhoff.

VAN HAL FOTOGRAFIE

uiteraard geen problemen mee. De bouw ging van start, de eerste steen werd op 8 april 1852 op zijn plek gelegd, en achteraf bleek dat de kerk toch nog het lieve sommetje van 70.000 gulden had gekost.

Op 28 september 1853 had pastoor Steenhoff zijn 'finest hour'. Ongewijfeld apetrots was de bouwpastoor er getuige van 'zijn' Petrus en Pauluskerk werd ingewijd door aartsbisshop Johannes Wijnssen. Weliswaar geen Maria Maggiore, maar absoluut een kerk van allure. 'Dat Steenhoff ingenuïteit was met zijn Romeinse kerk mag wel blijken uit het feit dat hij kopieën van de bouwtekeningen aan koningin-moeder Anna-Paulowna stuurde. De pastoor was een graag geziene gast aan het koninklijke hof in Soestdijk', weet Bakker te melden in zijn boek over Molkenboer. Anna-Paulowna deelde Steenhoffs enthousiasme, voegt Bakker eraan toe: 'Via haar grootmeester complimenteerde Anna-Paulowna de pastoor met zijn nieuwe kerk en liet zij hem weten dat het gebouw beslist tot nut en tevens sieraad beloofde te strekken.'

Bertus Bakker beschrijft in zijn boek hoe de Petrus en Pauluskerk eruit zag. 'Een neobarokke driebeukige basiliek met een blokvormige, met natuursteen beklede westpartij geleed door Toscaanse pilasters en bekroond met een fronton, waarboven zich een vierkante klokkentoren bevindt. De pijlers in het interieur hadden aan de schijfzijde gecanneleerde pilasters met compositie kapitelen die een zware rijkgeprofileerde kroonlijst droegen. Deze lijst was ritmisch verkropt boven de pilasters. Het geheel werd overdekt met

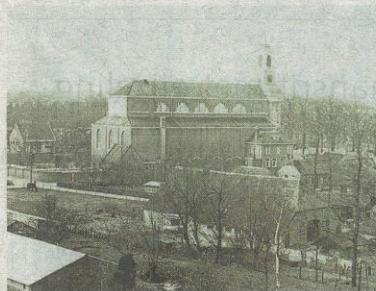
ribbloze kruisgewelven, vanzelfsprekend uitgevoerd in gestukadoord hout.'

De door Steenhoff gedroomde overeenkomst met de oude Romeinse basilica waren ver te zoeken, maar een kniesoor die daar bedroefd over was. Een hoog gewelf, witgestuikte zuilen, een groot altaarstuk achterin, een plafondschildering erboven, ramen bovenin het middenschip. Rijk versierd, met aan weerszijden beelden van zeker artistiek niveau. Boven de ingang een groot orgel op een balkon. Met andere woorden: de Petrus en Pauluskerk mocht gezien worden. Het pronkstuk van architect Molkenboer heeft het echter maar iets meer dan een eeuw volgehouden.

Kerk gesloopt

Bertus Bakker kan zijn aan Soest gewijde hoofdstuk 'Een geleerde opdrachtgever' helaas niet anders dan in mineur eindigen. 'Begin jaren zestig stond het kerkbestuur voor de vraag of de kerk moest worden verbouwd. Aangezien de kosten voor renovatie bijna net zo hoog uitkwamen als nieuwbouw werd uiteindelijk tot dit laatste besloten. De kerk werd in 1968 afgebroken, waarbij de voorgevel met klokkentoren behouden bleef. Achter de oude gevel werd naar ontwerp van J.L. Volders een nieuwe kerkzaal gebouwd die gedeeltelijk werd ingericht met elementen uit de oude kerk, zoals de preekstoel en de altaren.' De sloop van de kerk leidde wel tot enig bewustzijn over de waarde van cultureel erfgoed. De voorgevel werd in 1971 tot rijksmonument bestempeld. Het besef kwam voor de kerk zelf een paar jaar te laat.

”
Via haar grootmeester complimenteert Anna-Paulowna de pastoor met zijn nieuwe kerk en laat zij hem weten dat het gebouw beslist tot nut en tevens sieraad beloofd te strekken

De oorspronkelijke Petrus en Pauluskerk was een stuk hoger dan de versie die er nu staat.

Een nog op glasplaatnegatief gemaakte foto van de kerkzaal.

De pracht en praak van de oude Petrus en Pauluskerk in volle glorie.

FOTO'S HISTORISCHE VERENIGING SOEST-SOESTERBERG

Boek: Zuilen zonder last

Theo Molkenboer (1796-1863) was in de eerste helft van de negentiende eeuw een van de belangrijkste kerkarchitecten van het westen van Nederland. De in Leimuiden geboren Molkenboer begon als timmerman en metselaar, werd aannemer en groeide uit tot architect.

Karakteristiek voor zijn gebouwen was de grote rol van de stukadoor. Zo waren zijn kerken niet in steen overkapt, maar voorzien van lichte gewelven gemaakt uit latwerk en gips. Molkenboer is dan ook een prominent vertegenwoordiger van de stukadoorarchitectuur die bloeide in de eerste helft van de negentiende eeuw. Lichte gewelven betekenen automatisch dat de zuilen minder gewicht hebben te dragen, en dat scheelt ook weer in de kosten.

Molkenboer hield niet specifiek vast aan één bouwstijl, al staat hij wel bekend om zijn neoclassicisme. Hij werd halverwege de negentiende eeuw in populariteit ingehaald door Pierre Cuypers met zijn neogotische bouwstijlen.

Het boek *Zuilen zonder last* besteedt behalve aan de architectuur ook aandacht aan de manier waarop de bouw werd bekostigd, de wijze van aanbesteding van het werk, de interactie tussen opdrachtgever, architect en aannemer en de soms hoog oplopende conflicten die zich voor, tijdens en zelfs na de bouw konden afspelen tussen geestelijkheid en parochianen onderling, maar ook tussen de verschillende geloofsrichtingen.

Zuilen zonder last - Architect Theo Molkenboer 1796-1863. Bertus Bakker, uitgeverij Verloren. 464 pagina's. €39,00. ISBN 9789087049577